

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Irena Lipowicz

Warszawa, 19.05.2014

KMP.571.15.2014

Pan

Marek Biernacki

Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

Podczas wizytacji jednostek penitencjarnych dokonywanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji dostrzeżono problem niewłaściwego wykonywania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej obowiązku przekazywania osadzonym informacji o przysługujących im prawach i obowiązkach. Tytułem przykładu jednostek penitencjarnych, w których przedstawiciele KMP odebrali od więźniów sygnały świadczące o braku, lub niewłaściwej realizacji opisanego obowiązku wskazać można następujące: Zakład Karny w Warszawie Białoleśce, Zakład Karny w Płocku, Zakład Karny w Chełmie, Zakład Karny w Stargardzie Szczecińskim, Zakład Karny w Rzeszowie – Załężu, czy Areszt Śledczy w Lubaniu. Wśród uwag krytycznych wypowiedzianych w tym przedmiocie przez więźniów znalazły się: brak pouczenia, uzależnienie pouczenia od woli osoby pozbawionej wolności, „odsyłanie” przyjmowanego więźnia do wiedzy współwięźniów odnośnie zasad odbywania kary pozbawienia wolności lub wykonywania tymczasowego aresztowania.

Skutki dostrzeżonych nieprawidłowości koncentrują się w dwóch zasadniczych obszarach. W wyniku braku należytej znajomości zasad funkcjonowania w jednostce, zdarzają się sytuacje, w których nowi więźniowie naruszają obowiązujące nakazy lub zakazy, narażając się tym samym na odpowiedzialność dyscyplinarną. Nadto, osoby takie nie mając pełnej wiedzy co do gamy przysługujących im praw, nie korzystają z niektórych z nich.

Dodatkowym problemem zidentyfikowanym w trakcie wspomnianych wizytacji przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji były zdarzające się w praktyce łączenia rozmów informacyjnej ze wstępną, która z istoty swej nastawiona jest na pozyskanie informacji od osoby przyjmowanej do jednostki, a nie na przekazanie jej elementarnych wiadomości dotyczących izolacji. W rezultacie, merytoryczna wartość takiego spotkania zdominowana była potrzebą uzupełnienia przez wychowawcę wiadomości na temat nowoprzyjmowanego więźnia.

Działanie, którego zaniechanie lub niewłaściwą realizację krytykują w szczególności osoby pierwszy raz karane oraz tymczasowo aresztowane, znajduje swoją przyczynę w przepisach krajowych rangi ustawowej i niższego rzędu.

W myśl art. 101 kodeksu karnego wykonawczego [k.k.w.] *skazanego po osadzeniu w zakładzie karnym należy bezzwłocznie poinformować o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach, a zwłaszcza umożliwić mu zapoznanie się z przepisami niniejszego kodeksu i regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, oraz poddać odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym.* W odniesieniu do tymczasowo aresztowanych tożsama regulacja znajduje się w art. 210 k.k.w. W stosunku do skazanych, obowiązek zapoznania ich z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności nakłada również art. 79b § 1 k.k.w., który stanowi, że *skazanego przyjętego do aresztu śledczego umieszcza się w celi przejściowej, na okres niezbędny, nie dłużej jednak niż na 14 dni, dla poddania go wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym wstępnym badaniom osobopoznawczym oraz zapoznania z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego.*

Także w rozporządzeniach wykonawczych do Kodeksu karnego wykonawczego, regulujących wykonywanie kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania, prawodawca artykułuje obowiązek wychowawcy lub wyznaczonego przez niego funkcjonariusza, polegający na przeprowadzeniu ze skazanym lub tymczasowo aresztowanym rozmowy informacyjnej, w celu zapoznania go w szczególności z prawami i obowiązkami oraz ustalonym w jednostce porządkiem wewnętrznym.

Poza normami krajowymi nakazującymi bezwzględną realizację pouczenia nowoprzyjmowanych więźniów o prawach wynikających z faktu pozbawienia

wolności, także zalecenia międzynarodowe statuują ów obowiązek. Europejskie Reguły Więzienne (Rekomendacja Rec(2006)2 Komitetu Ministrów Rady Europy) wskazują, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym (pkt 30.1). Więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji (pkt 30.2).*

Analizowana powinność regulowana jest również w jednym ze standardów Reguł minimalnych ONZ z 1995 r. dotyczących postępowania z więźniami, zgodnie z którym *każdy nowo przyjmowany więzień otrzymuje pisemną informację o przepisach, zawierającą przepisy określające postępowanie z więźniami jego kategorii, o warunkach dyscyplinarnych tego zakładu, o dozwolonych metodach zwracania się o informację oraz zgłaszania skarg, jak również wszystkich innych sprawach umożliwiających mu uświadomienie sobie swych praw i obowiązków a także przystosowanie się do życia w tym zakładzie (pkt 35.1).*

Jak widać, w odróżnieniu od norm krajowych, uregulowania międzynarodowe akcentują pisemną formę pouczeń oraz powtarzalność ich stosowania wobec zgłaszających taką potrzebę więźniów. W mojej ocenie, właśnie forma pisemna stwarza pełną gwarancję zapoznania się przez osoby pozbawione wolności z przysługującymi im w trakcie izolacji penitencjarnej prawami oraz zasadami pobytu w miejscu detencji. **Dzięki przekazaniu na piśmie, tych bez wątpienia priorytetowych dla nowopryjmowanych więźniów wiadomości, możliwe jest wielokrotne powracanie do ich treści przez osoby pozbawione wolności, w szczególności po początkowym okresie izolacji i psychicznym oswojeniu się z tym faktem.** Możliwość sięgnięcia w każdej chwili do lektury pouczenia opracowanego i przekazanego w formie pisemnej, stwarza dla nowych więźniów gwarancję przyswajania zawartych w nim informacji w warunkach wolnych od napięć, których nie gwarantuje niestety odbywanie rozmów informacyjnych w pierwszych 14 dniach pobytu w jednostce, nacechowanych przeważnie negatywnymi emocjami spowodowanymi pozbawieniem wolności.

Nie wyciągając generalnego wniosku na podstawie wizytacji Krajowego Mechanizmu Prewencji o powszechnym niewykonywaniu przez wychowawców obowiązku

informacyjnego wobec osób pozbawionych wolności uważam jednakże, że wysoce pożądanym ze względu na skuteczną realizację prawa do informacji tych osób, byłoby opracowanie przez Ministerstwo Sprawiedliwości informatora, na wzór adekwatnego dokumentu przygotowanego dla cudzoziemców przebywających w polskich jednostkach penitencjarnych. **Te pisemne pouczenia mogłyby być przekazywane nowoprzyjmowanym więźniom po rozmowie informacyjnej przez prowadzącego ją wychowawcę. Za niewątpliwą wartość takiego przedsięwzięcia uznać należy ponadto spełnienie wymogu pisemności pouczenia zawartego we wskazanych zaleceniach międzynarodowych.** Przede wszystkim jednak, niezbędne jest dostosowanie polskich regulacji prawnych do standardów międzynarodowych. To dostosowanie nastąpiło, jeżeli chodzi o pouczenia podejrzanych w postępowaniu przygotowawczym (por. art. 300 k.p.k.), nie nastąpiło natomiast jeżeli chodzi o postępowanie wykonawcze i wykonanie kary pozbawienia wolności.

Na potrzebę pisemnego informowania osadzonych zwrócił uwagę Z-ca Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniu do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lipca 2013 r. (RPO-701317-VII-720.5/12/MMa). W odpowiedzi z dnia 9 sierpnia 2013 r. (BP-072-36/13/1578) Dyrektor Generalny Służby Więziennej uznał obowiązujące regulacje za wystarczające do zapewnienia osadzonym prawa do informacji.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, zwracam się do Pana Ministra o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie.

Z poważaniem
Teresa Jipowicz